Konstitutionsutskottets betänkande

1982/83:14

om vissa frågor rörande riksdagens arbetsformer

I detta betänkande behandlas följande frågor som tagits upp i motioner som väckts under den allmänna motionstiden 1982 nämligen

1. Riksmötets öppnande – 1981/82:1157
2. Firande av riksdagens 550-årsjubileum – 1981/82:1150
3. Offentliga utskottsutfrågningar – 1981/82:1638 och 2022, yrkande 2
4. Utvidgad interpellations- och frågerätt – 1981/82:256
5. Riksdagens behandling av avslagna motioner – 1981/82:1146
6. Riksdagstryckets format och papperskvalitet – 1981/82:254

Utskottet har avstyrkt samtliga motioner.

Riksmötets öppnande

I motion 1981/82:1157 av Gunnar Oskarson (m) yrkas att riksdagen uppdrar åt talmannen att utarbeta former för riksmötets öppnande som ansluter till dem som tidigare varit brukliga men som är anpassade till gällande riksdagsordning.

Enligt motionen bör riksdagen inför återflyttningen till Helgeandsholmen se till att riksmötets öppnande utformas på ett sådant sätt att det ansluter till hävd och tradition samt att det får sådan högtidlighet och värdighet att det väcker intresse bland allmänheten för riksdagen och dess viktiga arbete.

Frågan om formerna för riksdagsöppnandet har med anledning av motionsyrkanden i ämnet behandlats av utskottet vid ett flertal tillfällen under senare år. Utskottet anförde förra året följande (KU 1980/81:21).

Utskottet har i samband med behandlingen av motioner om formerna för riksmötets öppnande tidigare år bl. a. erinrat om att det enligt bestämmelserna i riksdagsordningen (RO 1:6) ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen för riksdagens öppningssammanträden samt uttalat att ceremonin normalt bör förläggas till riksdagens plenisal. Med hänvisning till sina tidigare ställningstaganden i frågan avstyrker utskottet motionsyrkandena.

I ett särskilt yttrande (m) uttalades följande.

Det under senare år tillämpade ceremonielet vid riksmötets öppnande har inte det tidigare riksdagsöppnandets högtidlighet och värdighet. Sålunda saknas allt det som av hävd hör till en så viktig händelse i statsverksamheten som riksdagens öppnande. För många har riksdagsöppnandet därigenom kommit att framstå som direkt olämpligt. Ett sådant intryck hos åtskilliga som följer öppningsceremonin gagnar minst av allt riksdagens ställning i samhället. Det är tvärtom viktigt att riksdagen strävar efter att komma i

kontakt med svenska folket och skapa intresse för sitt arbete.

Det är mot denna bakgrund väsentligt att inledningen av riksmötet får en sådan utformning att den väcker allmänhetens intresse. Vi anser därför att det vore önskvärt om talmannen ville överväga att i huvudsak återgå till tidigare ceremoniel vid riksmötets öppnande och förlägga huvuddelen av ceremonierna till rikssalen.

Firande av riksdagens 550-årsjubileum

I motion 1981/82:1150 av Olle Göransson m. fl. (s, m, c, fp, vpk) yrkas att riksdagen tar de nödvändiga initiativ som krävs för att firande av riksdagens 550-årsjubileum i Arboga 1985 skall komma till stånd.

I motionen erinras om firandet år 1935 av 500-årsminnet av riksdagen i Arboga som enligt traditionen uppfattats som den första svenska riksdagen även om senare tiders historieforskning ifrågasatt riktigheten i detta. Motionärerna anser att det är motiverat att göra en markering av det historiska sambandet genom ett jubileumsfirande år 1985. Jubileet bör liksom 1935 förläggas till Arboga, men få en annan utformning än det då fick.

Riksdagen högtidlighöll under mycket solenna former 500-årsminnet av riksmötet i Arboga. Firandet pågick under fyra dagar i maj 1935 med bl. a. minnesfester i Arboga, i Storkyrkan i Stockholm och på Skansen. I samband med firandet utgavs ett omfattande historiskt och statsrättsligt bokverk om den svenska riksdagen.

Hundraårsminnet av representationsreformen firades i maj 1966. Då förekom bl. a. en minneshögtid i konserthuset och en stor bankett i Stadshuset. Vidare kan nämnas att införandet av den kvinnliga rösträttens införande också firades. Bl. a. utgavs minnesskriften Kvinnors röst och rätt.

Offentliga utskottsutfrågningar

I motion 1981/82:1638 av Torkel Lindahl m. fl. (fp) hemställs att riksdagen antar följande lydelse av 4 kap. 12 § i riksdagsordningen:

12 § Utskottet skall – – – är närvarande. Sammanträde för inhämtande av upplysningar eller yttranden som sägs i 10 § skall dock vara offentligt om utskottet är enigt därom.

I motion 1981/82:2022, yrkande 2 (motivering i 1981/82:2018) av Gösta Bohman m. fl. (m) hemställs

2. att riksdagen antar följande förslag till ändrad lydelse av 4 kap. 12 § riksdagsordningen

12 § Utskottet skall – – – är närvarande.

Sammanträde för inhämtande av upplysningar eller yttranden som sägs i 10 § skall dock vara offentligt, därest detta begärs av minst en tredjedel av ledamöterna i utskottet.

Utskottet behandlade denna fråga även förra året och anförde därvid (KU 1980/81:21) att utskottet inte funnit skäl att frångå den avvisande ståndpunkt i frågan som intogs i samband med behandlingen av förslaget till ny riksdagsordning (1973:26 s. 85) och som därefter upprepats åtskilliga gånger.

I en reservation (m, fp) anfördes bl. a. följande.

Utskottet vill erinra om att sedan förslaget om offentliga utfrågningar först väcktes har flera förändringar inträtt i utskottens arbetsformer. För det första har utfrågningar inför utskotten numera kommit att bli ett normalt inslag i beredningsarbetet. För det andra har tanken på att ge utfrågningarna offentlighet också kommit att accepteras i den meningen att den information som framkommer vid sådana hearings ofta görs tillgänglig i efterhand.

Interpellations- och frågerätt

I motion 1981/82:256 av Daniel Tarschys (fp) föreslås att riksdagen antar ett till motionen fogat förslag till lag om ändring i riksdagsordningen av innebörd att frågor och interpellationer i riksdagen kan ställas till ordförandena i riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige, ordföranden i riksdagens förvaltningsstyrelse, ordföranden i riksdagens lönedelegation och ordföranden i riksdagens revisorer.

Motionären understryker betydelsen av interpellations- och frågeinstituten för riksdagens granskning av rikets styrelse och förvaltning. Vissa av de ämnen som det kan vara skäl att diskutera i denna form tillhör emellertid inte regeringens utan riksdagens eget ansvarsområde. Det finns t. ex. skäl att utbyta synpunkter om riksdagsarbetets uppläggning, rapporter från riksdagens revisorer eller riksbankens och riksgäldskontorets verksamhet. För att göra det möjligt att resa även sådana spörsmål i riksdagen är det enligt motionären lämpligt att vidga den krets till vilken frågor och interpellationer får ställas.

Riksdagens behandling av avslagna motioner

I motion 1981/82:1146 av Gunnar Biörck i Vämdö (m) yrkas att riksdagen beslutar uppdra åt talmanskonferensen att utfärda sådana anvisningar till utskottet som anges i motionen beträffande behandlingen av avslagna motioner.

Motionären föreslår att motioner, som avslås under hänvisning till pågående utredning, genom utskottets försorg tillställs vederbörande utredningar i samband med utskottets eller kammarens beslut. Även om detta redan sker i betydande utsträckning är det önskvärt att ett sådant förfarande kodifieras.

Riksdagstryckets format och papperskvalitet

I motion 1981/82:254 av Marianne Karlsson (c) yrkas att riksdagen uppdrar åt riksdagens förvaltningsstyrelse att ombesörja att formatet på riksdagstrycket ändras så att två sidor av trycket vid kopiering ryms på en A 4-sida samt att papperskvaliteten sänks mot bakgrund av behovet av offentliga besparingar.

Motionären anser att en minskning av formatet är önskvärd. En sådan åtgärd innebär att mängden papper som riksdagsledamöterna måste hantera kan minskas.

Riksdagen fastställde år 1970 (BaU 1970:48) nuvarande normer för riksdagstryckets format och papperskvalitet, typsnitt och satsbredd m. m. Riksdagstrycket har samma format som svensk författningssamling. Riksdagen avslog år 1977 (KU 1977/78:4) en motion om sänkning av papperskvaliteten i riksdagstrycket.

Utskottet

I motionerna behandlas ett antal frågor som på olika sätt berör riksdagens arbetsformer.

Riksmötets öppnande tas upp i motion 1981/82:1157. I denna föreslås att riksdagen uppdrar åt talmannen att utarbeta former för riksmötets öppnande som ansluter till dem som tidigare varit brukliga. I samband med behandlingen av motioner i samma fråga tidigare år har utskottet erinrat om att det enligt bestämmelserna i riksdagsordningen (RO 1:6) ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen för riksdagens öppningssammanträden samt uttalat att ceremonin normalt bör förläggas till riksdagens plenisal. Enligt vad utskottet erfarit har talmanskonferensen med anledning av återflyttningen till Helgeandsholmen nästa år tillsatt en arbetsgrupp för att förbereda bl. a. arrangemangen kring riksdagsöppnandet.

Utskottet vill ånyo uttala att riksdagsöppnandet bör äga rum i riksdagens plenisal. Något särskilt initiativ med anledning av motionen är enligt utskottet inte påkallat. Motionsyrkandet avstyrks.

I motion 1981/82:1150 föreslås att riksdagen skall ta initiativ till ett firande av *riksdagens 550-årsjubileum* i Arboga 1985. Utskottet vill uttala att frågan är av den art att den utan något särskilt uppdrag från riksdagens sida kan prövas av talmannen. Utskottet avstyrker motionen.

Frågan om införande av *offentliga utskottsutfrågningar* har varit föremål för riksdagsbehandling vid åtskilliga tidigare tillfällen och tas nu på nytt upp i motionerna 1981/82:1638 och 2022, yrkande 2. Utskottet vidhåller sin avvisande uppfattning i frågan och avstyrker motionsyrkandena.

I motion 1981/82:256 föreslås att *frågor och interpellationer* i riksdagen skall kunna ställas till ordförandena i riksbanksfullmäktige och riksgälds-

fullmäktige, ordföranden i riksdagens förvaltningsstyrelse, ordföranden i riksdagens lönedelegation och ordföranden hos riksdagens revisorer.

Utskottet har i och för sig förståelse för önskemålet i motionen om ökade möjligheter att i riksdagen diskutera frågor om t. ex. riksdagsarbetets uppläggning. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om att utskottet inom sig tillsatt en särskild arbetsgrupp som har till uppgift att behandla frågor om riksdagens arbetsformer. Denna arbetsgrupp kan få anledning att diskutera vissa av de frågor som berörs i motionen. Den i motionen föreslagna utvidgningen av fråge- och interpellationsinstituten kan utskottet emellertid inte ställa sig bakom. Motionsyrkandet avstyrks.

I motion 1981/82:1146 föreslås att *motioner, som avslås* under hänvisning till pågående utredning, genom utskottets försorg överlämnas till vederbörande utredning.

Enligt utskottet torde utredningssekretariaten vara uppmärksamma på riksdagsmotioner och vad i övrigt förekommer i riksdagen. Dessutom förekommer som känt täta kontakter mellan utredningarna och riksdagen. Något initiativ med anledning av motionen är enligt utskottet inte erforderligt. Motionsyrkandet lämnas utan bifall.

Frågor om *riksdagstryckets format* och kvalitet tas upp i motion 1981/82:254. Motionären förordar en minskning av formatet och sänkning av papperskvaliteten. Utskottet erinrar om att nuvarande normer för riksdagstryckets format och papperskvalitet, typsnitt etc. fastställdes 1970 på förslag av en utredning tillsatt av riksdagens förvaltningskontor. År 1977 avslogs ett motionsyrkande i riksdagen om sänkning av papperskvaliteten. Utskottet har inte funnit anledning biträda det nu aktuella motionsyrkandet.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. beträffande *riksmötets öppnande*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:1157,
2. beträffande *firande av riksdagens 550-årsjubileum*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:1150,
3. beträffande *offentliga utskottsutfrågningar*
   att riksdagen avslår motionerna 1981/82:1638 och 1981/82:2022, yrkande 2,
4. beträffande *utvidgad interpellations- och frågerätt*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:256,
5. beträffande *riksdagens behandling av avslagna motioner*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:1146,
6. beträffande *riksdagstryckets format och papperskvalitet*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:254.

Stockholm den 7 december 1982

På konstitutionsutskottets vägnar
OLLE SVENSSON

Wivi-Anne Cederqvist (s), Hans Nyhage (m), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Sven-Erik Nordin (c), Sture Thun (s), Elisabeth Fleetwood (m), Karin Ahrland (fp)*, Ingvar Björk (s), Bengt Kindbom (c) och Hans Petersson i Hallstahammar (vpk).

*Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

beträffande *offentliga utskottsutfrågningar*

1. av Anders Björck, Hans Nyhage, Gunnar Biörck i Värmdö och Elisabeth Fleetwood (alla m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar "Frågan om" och slutar "avstyrker motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill erinra om att sedan förslaget om offentliga utfrågningar först väcktes har flera förändringar inträtt i utskottens arbetsformer. För det första har utfrågningar inför utskotten numera kommit att bli ett normalt inslag i beredningsarbetet. För det andra har tanken på att ge utfrågningarna offentlighet också kommit att accepteras i den meningen att den information som framkommer vid sådana hearings ofta görs tillgänglig i efterhand.

Mot denna bakgrund anser utskottet i likhet med motionärerna att tiden nu är mogen för att i begränsad skala pröva öppna utskottsutfrågningar. Enligt utskottet bör denna nya beredningsform användas i de fall då minst en tredjedel av samtliga ledamöter av utskottet begär detta. Utskottet tillstyrker således motion 1981/82:2022 yrkande 2.

dels att utskottet under 3. bort hemställa

3. beträffande *offentliga utskottsutfrågningar*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82:2022 yrkande 2 och med anledning av motion 1981/82:1638 antar följande förslag till lag om ändring i riksdagsordningen:

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 12 § riksdagsordningen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

4 kap.
12 §

Utskott skall sammanträda inom stängda dörrar. Om särskilda skäl föreligger, kan utskottet medgiva att även annan än ledamot, suppleant och tjänsteman i utskottet är närvarande.

Sammanträde för inhämtande av upplysningar eller yttranden som sägs i 10 § skall dock vara offentligt, därest detta begärs av minst en tredjedel av ledamöterna i utskottet.

2. av Karin Ahrland (fp) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar "Frågan om" och slutar "avstyrker motionsyrkandena" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill erinra om att sedan förslaget om offentliga utfrågningar först väcktes har flera förändringar inträtt i utskottens arbetsformer. För det första har utfrågningar inför utskotten numera kommit att bi ett normalt inslag i beredningsarbetet. För det andra har tanken på att ge utfrågningarna offentlighet också kommit att accepteras i den meningen att den information som framkommer vid sådana hearings ofta görs tillgänglig i efterhand.

Mot denna bakgrund anser utskottet i likhet med motionärerna att tiden nu är mogen för att i begränsad skala pröva öppna utskottsutfrågningar. Enligt utskottet bör denna nya beredningsform användas i de fall då samtliga ledamöter av utskottet är eniga härom. Utskottet tillstyrker således motion 1981/82:1638.

dels att utskottet under 3. bort hemställa

3. beträffande *offentliga utskottsutfrågningar*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82:1638 och med anledning av motion 1981/82:2022 yrkande 2 antar följande förslag till lag om ändring i riksdagsordningen:

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 12 § riksdagsordningen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

4 kap.
12 §

Utskott skall sammanträda inom stängda dörrar. Om särskilda skäl föreligger, kan utskottet medgiva att även annan än ledamot, suppleant och tjänsteman i utskottet är närvarande.

Sammanträde för inhämtande av upplysningar eller yttranden som sägs i 10 § skall dock vara offentligt om utskottet är enigt därom.

Särskilda yttranden

1. av Anders Björck, Hans Nyhage, Gunnar Biörck i Värmdö och Elisabeth Fleetwood (alla m):

Utskottet har i år, liksom vid ett antal tidigare tillfällen, avstyrkt motioner med förslag till ändrade former för ceremonielet vid *riksmötets öppnande* under hänvisning till att det enligt riksdagsordningen ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen vid riksdagens öppnande.

Företrädare för moderata samlingspartiet anförde förra året i ett särskilt yttrande att det under senare år tillämpade ceremonielet vid riksmötets öppnande inte har det tidigare riksdagsöppnandets högtidlighet och värdighet. Salunda saknas allt det som av hävd hör till en så viktig händelse i statsverksamheten som riksdagens öppnande. För många har riksdagsöppnandet kommit att framstå som direkt olämpligt. Ett sådant intryck hos många av dem som följer öppningsceremonin gagnar minst av allt riksdagens ställning i samhället. Det är fastmer viktigt att riksdagen strävar efter att komma i kontakt med svenska folket och skapa intresse för sitt arbete.

Det är mot denna bakgrund väsentligt att riksmötets öppnande får en sådan utformning att det väcker allmänhetens intresse och det framhölls i det särskilda yttrandet som önskvärt att talmannen ville överväga att i huvudsak återgå till tidigare ceremoniel vid riksmötets öppnande och förlägga huvuddelen av ceremonierna till rikssalen.

Till detta vill vi nu ytterligare foga att årets "riksdagskonsert" av många upplevdes som ganska misslyckad, varför kravet på en annan och bättre ordning vuxit sig ännu starkare.

Öppnandet av 1983/84 års riksmöte kommer att äga rum under nya – eller – om man så vill "nygamla" – betingelser. Riksdagen har då åter flyttat till riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. Den nya plenisalen har inte samma "djup" som den nuvarande och några möjligheter att där placera både en större orkester och de särskilt inbjudna gästerna på samma sätt som nu torde (dess bättre) inte finnas. Annan kyrka än Klara kyrka måste rimligen också bli aktuell. Frågan om att använda Stockholms slott – slottskyrkan och rikssalen – anmäler sig då. Slottet som sådant och rikssalen är, liksom riksbyggnaderna, statlig egendom, och rikssalen har en lång historisk tradition som mötesplats för rikets statschef och riksdagen. Sedan kungaparet överflyttat till Drottningholms slott har Stockholms slott inte längre karaktären av statschefens bostad.

Det tidigare av bl. a. talman Erik Boheman väckta förslaget att det första riksmötet efter ett nyval borde kunna öppnas i rikssalen på ett högtidligare sätt, med större tonvikt på riksdagens uppgifter – och i gengäld mindre konsertbetonat – bör nu kunna övervägas i ljuset av de förändrade betingelserna. I gengäld kunde öppnandet av därpå följande riksmöten under valperioden kunna förenklas och äga rum i den nya plenisalen, utan

musikalisk underhållning, och endast med ett kort anförande av Konungen samt möjligen även en redogörelse från statsministerns sida. Öppnandet av det första riksmötet efter riksdagens återflyttning till Helgeandsholmen får måhända betraktas som ett specialfall.

Vi är medvetna om att ansvaret för utformningen av öppningsceremoniet är överlämnat till talmannen. Vi har emellertid inte ansett oss förhindrade att här lämna några synpunkter i frågan eftersom riksdagens återflyttning hösten 1983 under alla omständigheter tvingar till ett visst nytänkande.

2. av Karin Ahrland (fp):

Enligt min mening är det värdefullt att den särskilda arbetsgruppen inom konstitutionsutskottet kan ta upp frågor som berörs i motion 1981/82:256 (se ovan s. 5). Särskilt angeläget är att riksdagsarbetets uppläggning diskuteras ingående.

3. av Gunnar Biörck i Värmdö (m):

Min erfarenhet från rätt många utredningar under årens lopp överensstämmer knappast med vad utskottet anför om kontakten mellan "utredningen" och riksdagen (se ovan s. 5). Där sådan finns gäller det nog främst ordföranden, sekretariatet och eventuella företrädare för riksdagspartierna men inte nödvändigtvis andra ledamöter.

Jag anser det vara en akt av kollegial hövlighet mot riksdagens ledamöter – "valda ombud för Sveriges folk" – att de tankar och synpunkter de i denna sin egenskap framför i sina motioner *verkligen* når de utredningar, vilka arbetar med de frågor, som berörs i motionerna, och på grund av vilka motionerna har avstyrkts.

Det är uppenbarligen lättare för ett utskottskansli att känna till vilka utredningar som kan ha intresse av vissa motioner än vad det är för ett utredningskansli att känna till vilka av 2 500 motioner som är av intresse för ifrågavarande utredning.